

KENTSEL DÖNÜŞÜMDE KÜLTÜREL MİRAS DEĞERLERİNİN KORUNMASI: ERZURUM ÖRNEĞİ*

Preserving Cultural Heritage Values in Urban Transformation: Sample of
Erzurum

Yrd.Doç.Dr. Namık Tanfer ALTAŞ¹

Özet

Zaman içinde eskimiş ve yıpranmış kent dokularının, günün sosyal ve ekonomik şartlarına uygun olarak değiştirilmesi veya yenilenmesini sağlayan süreç olarak tanımlanabilen kentsel yenileme, günümüzde Türkiye'nin pek çok kentinde uygulanmaktadır. Ancak kentsel yenilenme sürecinde, söz konusu kentsel alanlar içerisinde kalan, yıpranmış, depreme karşı dayanıklılığını yitirmiş veya gecekondü özelliğinden ötürü alt yapı hizmetlerinin verimli bir şekilde dağıtılmadığı yerleşme alanlarının varlığının yanı sıra, kentin tarihi dokusunu yansıtan yapılar da bulunmaktadır.

Kentsel dönüşüm denilince, zamanın gerisinde kalan bu yapıların tamamen ortadan kaldırılıp, yerlerine tekdüze olan bir yapı tarzının getirilmesi olarak algılanmamalı ya da kentsel dönüşüm çalışmaları bu şekilde uygulanmamalıdır. Aksine bu yapılar içerisinde kente özgü olan, diğer yapı tarzlarından sıyrılmış, kentin kimliğini yansıtan unsurlar, revize edilerek çağımızın modern inşaat teknikleriyle tekrar o kente kazandırılmalıdır. Oysa kentsel dönüşüm adı altında uygulanan yenileştirme projelerinde inşa edilen konutların, o kentin kimliği ile pek de uyum sağlamadığı görülmektedir. Hatta çoğu kentte aynı yapı tarzı dikkati çekmektedir. Bu durum ise kentsel dönüşümün uygulandığı her alanın, giderek birbirine benzemesine yol açmakta, kentleri monoton bir görüntüye sokmaktadır.

Her kentin kendi tarihini yansıtan özel bir mimarisi ve kendi kimliğini yansıtan öğeleri bulunmaktadır. Yaklaşık 5000 yıllık bir yerleşim tarihine sahip Erzurum kentinde de farklı dönemlere ait eserlerin yanı sıra, kente özgü olarak ortaya çıkan ve yaklaşık 400 yıllık bir tarihe sahip Erzurum Evleri de önemli bir zenginlik kaynağıdır. Söz konusu kentsel dönüşüm projelerinde inşa edilen toplu konutların dış görüntülerinde, Erzurum Evleri'nin bazı unsurlarının, modern inşaat malzemeleri ile yansıtılması, en azından o kentin kültürel miras değerlerinin yaşatılmasını ve kentin kimliğinin devamını sağlayacaktır. Ankara'nın Beypazarı ilçesinde olduğu gibi, buna benzer uygulamalar, Türkiye'nin farklı yerlerinde uygulamaya konulmuş ve çok başarılı sonuçlar alınmıştır. Bunların yanı sıra kentin ilk yerleşim alanı olan Erzurum Kalesi ve yakın çevresindeki iki tarafında da meskenlerin yer aldığı dar sokakların, revize edilerek kentsel dönüşüm kapsamında kent turizmine kazandırılması da ayrı bir kültürel zenginlik kaynağı olacaktır. Elbette bu revize esnasında, günümüzün ihtiyaçlarına yönelik bir takım unsurların da eklenmesi yerinde olacaktır.

* Bu çalışma Nisan-2013'de Amerikan Coğrafyacılar Derneğinin Tampa'da düzenlemiş olduğu AAG Annual Meeting'de özeti sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

¹ Atatürk Üniversitesi, K.K.Eğitim Fakültesi, Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı, namiktanfer@hotmail.com

Çalışmada, Erzurum kentinin kentsel dönüşüm proje alanları, bunların kültürel değerlerle ilgisi ve bazı sorunlar ve çözüm önerileri üzerinde çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Erzurum, kentsel dönüşüm, kentsel koruma, kültürel miras değerleri

Abstract

Today the urban renewal which can be defined as the process enabling the amendment and renewal of urban fabrics -which have worn off in time- as per the day's social and economical conditions is being applied in many cities of Turkey. But in the process of urban renewal there exist structures that reflect the historical fabric of the city as well as the settlements that remain within urban areas, that are worn off, lost its durability against earthquake and that can not efficiently receive infrastructure services due to characteristics of shanty.

When it urban transformation is quoted, it shall not be perceived as completely removing such structures which have fell behind the time and bringing in a monotonous structure form, or the urban transformation operations shall not be implemented in this manner. Rather the factors of these structures that are peculiar to city, that have stand out among others and that reflect the identity of the city shall be revised and shall be redounded to the city by the modern construction techniques of the era. In fact it is being observed that the lodgings constructed in the renewal projects being implemented under the name of urban transformation do not conform to the identity of relevant city. Yet the same construction form attracts attention in many cities. And this condition causes each area on which urban transformation has been applied to look alike and gives a monotonous appearance to the cities.

Each city has specific architecture and factors that reflect its history and identity. Besides the artifacts of different periods within the city of Erzurum -which has a 5000 years of settlement history-, Erzurum Houses which have a history of 400 years are a significant wealth. Reflecting some factors of Erzurum Houses in the external views of cluster housing -constructed within the urban transformation projects in subject- by modern construction materials will ensure to eternize the cultural heritages and identity of the city. As in the Beypazarı county of Ankara, similar practices is being applied at different locations in Turkey and successful results have been obtained. Besides these, revision of Erzurum Castle -which is the first settlement area of the city- and of narrow streets in its proximity where lodgings are available and presenting them for the city's tourism within the scope of urban transformation will become another cultural wealth. And also addition of some factors -intended for today's requirements- during this revision will be very good.

In study, urban transformation areas of Erzurum city, their relation with cultural values, some problems and solution suggestions will be emphasized.

Key Words: Erzurum, urban transformation, urban conservation, cultural heritage values.

1.Amaç ve Yöntem

Bu çalışmanın amacı, kentsel dönüşüm çalışmalarının, Erzurum şehrinin kültürel miras değerlerine etkisini araştırmaktır. Bu bağlamda araştırmada; “Erzurum şehrinde gerçekleştirilen kentsel dönüşüm çalışmaları, kentin kültürel miras değerlerine ne düzeyde etki etmiştir?”, “kültürel değerlerin korunmasına yönelik herhangi bir çalışma mevcut mudur?” gibi sorular cevaplanmaya çalışılacaktır.

Çalışmanın amaca ulaşabilmesi için, Erzurum Büyükşehir Belediyesi başta olmak üzere, Yakutiye, Aziziye ve Palandöken ilçe belediyelerinin imar ve şehircilik birim yetkilileri ile mülakat yapılmış, ilgili birimlerden projelerle ilgili dokümanlar temin edilmiş ve coğrafi düşüncenin yöntemlerinden olan yerinde gezi-gözlem ile konu daha iyi analiz edilmeye çalışılmıştır.

2.Araştırma Sahasının Konumu ve Sınırları

Araştırma sahasını, Erzurum şehrini oluşturan üç merkez ilçe (Aziziye, Yakutiye ve Palandöken) oluşturmaktadır. Ancak söz konusu merkez ilçe alanlarına mahalle statüsüne dönüştürülen köyler, yani kırsal alanlar da dâhildir. Dolayısıyla söz konusu üç merkez ilçenin sadece kentsel alanlarını Erzurum şehri olarak değerlendirmek daha doğru olacaktır.

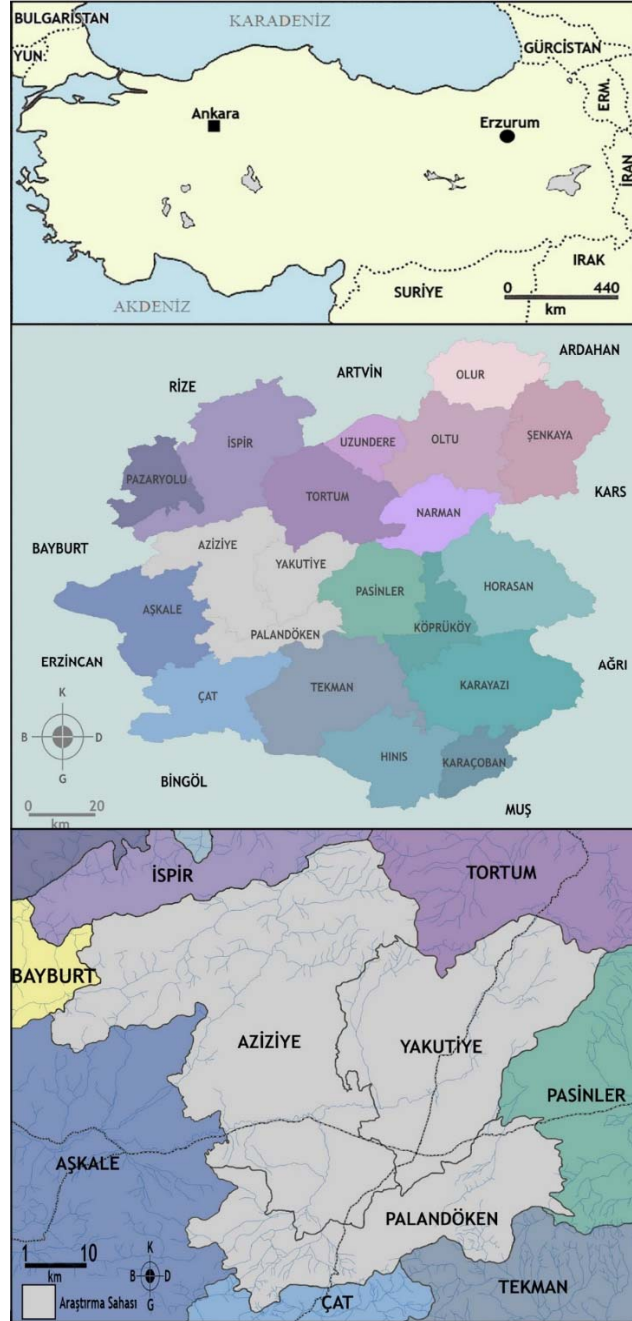
Araştırma sahasının yani kentsel yayılış alanının, yaklaşık olarak 75 km² alan kapladığını söyleyebiliriz. Kentsel alanların yatay sınırına baktığımızda, 41°19' ile 41°05' Doğu Boylamları ve 39°55' ile 39°51' Kuzey Enlemleri arasında yayılmış olduğunu görmekteyiz. Kentsel alanların yayılışına kuş uçuşu mesafe olarak baktığımızda ise Kuzeydoğu-Güneybatı istikametinde 11 km, Doğu-Batı istikametinde ise 22 km olduğu ortaya çıkar.

Erzurum şehri kentsel yayılış alanı, güneyden Palandöken Dağları, kuzeyden Karasu Ovası düzlüğü, doğudan Deveboynu geçidi, batıdan ise Sakalikesik Ovası ile çevrilidir. Erzurum şehri kentsel alanlarının 1750 m. ile (Aziziye ilçesi Ilıca Mahallesi), 2100 m. (Palandöken ilçesi Kayakyolu semti) yükselti basamakları arasında konuşlandığı bilinmektedir. Bu özelliğiyle Erzurum şehrinin, Türkiye'nin en yüksekte kurulan en büyük şehri olduğunu söyleyebiliriz.

Erzurum şehri 06.03.2008 tarihinde kabul edilen 5747 sayılı Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'un 1.Maddenin 13. ve 14.fıkraları ile 2.Maddenin 5.fikrasına göre Aziziye, Yakutiye ve Palandöken olmak üzere üç metropol ilçeye bölünmüştür.²

Erzurum şehri nüfusu (Aziziye, Yakutiye, Palandöken ilçeleri), 2013 yılı TÜİK ADNKS verilerine göre 394.684 kişidir. Bu nüfusun 182.213'ü Yakutiye ilçesinde, 161.482'si Palandöken ilçesinde, 50.989'u ise Aziziye ilçesinde yaşamaktadır.

² E-kanun, <http://www.ekanun.net/5747-sayili-kanun/index.html>, erişim tarihi, 20.02.2014.

Harita 1. Erzurum Şehri'nin Lokasyonu.

3.Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Çalışmalarında Kültürel Miras Değerlerinin Yeri

Dünya’nın pek çok ülkesinde ve ülkemizde, yaşayan bir organizmaya benzetebileceğimiz kentlerde çeşitli sebeplerden ötürü, dönüşümlere, yenilenmelere, iyileştirmelere ihtiyaç duyulabilmektedir. Bunda, kimi zaman plansız yapılaşma, kimi zaman hızlı kentleşme, kimi zaman doğal afetler, kimi zaman da zamana karşı direncini kaybetme gibi faktörler rol oynamaktadır.

Ülkemizde kentleşme sorunsalı içerisinde arsa ve arazi düzenlemelerinde hukuksal ve teknik olarak yeni düzenlemelere ve imar uygulama araçlarına gereksinimler vardır. Yoğun yapılaşmalar, arsa ve arazi düzenlemelerindeki uygulamaya ilişkin sorunlar, imar düzenlemelerinde kentin yoğun yapılaşmış alanlarındaki donatı standartlarının yükseltilmesi, ülkemizin bir gerçeği olan deprem riskine karşın önlem amacıyla yapılacak yenileme ve tamamen yıkım alanlarındaki yapı üretimi gereksinmesi kentlerin dönüştürülmesi sürecini gündeme getirmektedir.³ Kentsel dönüşüm kavramı ekonomik, toplumsal, fiziksel ve çevresel koşulların kapsamlı ve bütünlüklü yaklaşımlarla iyileştirilmesine yönelik olarak uygulanan strateji ve eylemler bütünüdür. Dolayısıyla kentsel dönüşüm uygulamaları hem sosyal hem de teknik bakımdan tüm ayrıntıları ile olası sonuçları açısından değerlendirilmelidir.⁴ Bir başka açıdan değerlendirecek olursak kentsel dönüşüm, yitiren ekonomik bir etkinliğin, yeniden canlandırılması, işlevini yitiren toplumsal bir işlevin işler hale getirilmesi, toplumsal dışlanma olan alanlarda, toplumsal bütünleşmenin sağlanması, çevresel kalitenin ya da çevre dengesinin kaybolduğu mekânlarda bu dengenin tekrar kurulmasıdır.⁵ Tanımlardan anlaşıldığı üzere kentsel dönüşüm denilince, plansız, yıpranmış, köhneleşmiş, yıkılmaya yüz tutmuş, çevresi için tehdit oluşturan ve yasalara aykırı olarak inşa edilmiş binaların yıkılarak, yerlerine modern inşa teknikleriyle yenilerinin yapılması süreci anlaşılmaktadır. Ancak bu süreç sadece binaların inşa edilmesi ile sonuçlanacak kadar basit bir süreç değildir. Alt yapı yetersizliklerinin giderilmesi, sosyal bir varlık olarak insanın rahatça yaşamını sürdürebileceği yaşam merkezlerinin ve sosyal donatı alanlarının oluşturulması, modern tekniklerle kültürel motiflerin de yer aldığı konutların inşa edilmesi süreç içerisinde yer alması gereken önemli unsurlar arasında sayılabilir.

Kültürel miras ise önceki kuşaklar tarafından oluşturulmuş ve evrensel değerlere sahip olduğuna inanılan eserlere verilen genel bir isimdir. UNESCO’nun 17. Genel Kurulu tarafından 1972 tarihinde kabul edilen Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi’ne göre söz konusu kültürel miras unsurları üç kısma ayrılmıştır:

- Anıtlar: Tarih, sanat veya bilim açısından istisnai evrensel değerde mimarî, heykeltıraşlık ve resim alanında gerçekleştirilmiş büyük eserler, arkeolojik nitelikleri olan eleman veya yapılar, kitabeler, mağaralar ve eleman grupları.

³ Ülger, N.E., Türkiye’de Arsa Düzenlemeleri ve Kentsel Dönüşüm, Nobel Yayın Dağıtım, 2010, Ankara, s.185.

⁴ Karakurt Tosun E., (Editör), 21 Yüzyıl Kentleri, Ekin Basım Yayın, 2010, Bursa, s.170.

⁵ Roberts, P., The Evolution, Definition and Purpose of Urban Regeneration. P. Roberts ve H. Sykes, (Ed.), Urban regeneration a handbook .London: SAGE Publications, 2000, s.9.

- Yapı toplulukları: Mimarileri, uyumlulukları veya arazi üzerindeki yerleri nedeniyle tarih, sanat veya bilim açısından istisnai evrensel değere sahip ayrı veya birleşik yapı toplulukları.
- Sitler: Tarihsel, estetik, etnolojik veya antropolojik bakımlardan istisnai evrensel değeri olan insan ürünü eserler veya doğa ve insanın ortak eserleri ve arkeolojik siteleri kapsayan alanlar.

Ülkemiz 14.04.1982 tarih, 2658 Kanun No ile yayımlanan *Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme*'ye katılarak uygun görmüştür.⁶

Devlet de vatandaşların sağlıklı ve planlı bir çevrede yaşayabilmesi için, Anayasa'da bazı maddelerle gerekli önlemleri almıştır. Anayasamızın sağlık hizmetleri ve çevrenin korunmasıyla ilgili olan 56. Maddesinde yer alan ifadelerden bazıları şunlardır:

- Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir.
- Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir.
- Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler.
- Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir.

Söz konusu maddenin içeriğine bakıldığında insanların sağlıklı ve insanca yaşama koşullarını sürdürebileceği mekânlar için devletin gerekli birtakım çalışmalar yapma sorumluluğu görülmektedir. Yine anayasamızın 57.maddesine bakıldığında konut hakkı ile ilgili olup şu ifade yer almaktadır:

- Devlet, şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeterek bir planlama çerçevesinde, konut ihtiyacını karşılayacak tedbirleri alır, ayrıca toplu konut teşebbüslerini destekler.

Bu bağlamda devletin, konut ihtiyacı için gerekli planlamaları yapmakla ve konutların inşası için gerekli olan finansal desteği sağlamakla yükümlü olduğu da görülmektedir. Bu amaç doğrultusunda devlet, toplu konut fonları oluşturmuştur. Ülkemizin yaşadığı hızlı nüfus artışı ve hızlı kentleşme sebebiyle oluşan konut ve kentleşme sorunlarının çözülmesi ve üretimin artırılarak işsizliğin azaltılması amacıyla, 1984 yılında Genel İdare dışında Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlığı kurulmuştur. Bu tarihte yürürlüğe giren 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu ile özerk Toplu Konut Fonu oluşturulmuştur. Toplu Konut İdaresi Başkanlığının işlevi, Türkiye'de konut üretim sektörünün teşvik edilerek hızlı artan konut talebinin planlı bir şekilde karşılanmasını sağlamak yönünde belirlenmiştir.⁷ Bu amaçla TOKİ, ülkemizin her

⁶TBMM Kanunlar http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc065/kanunmgkc065/kanunmgkc06502658.pdf, erişim tarihi, 01,10,2014.

⁷ TOKİ, <https://www.toki.gov.tr/>, erişim tarihi,15.03.2014.

bölgesinde konut başta olmak üzere çeşitli inşaatlar yaparak, kentsel dönüşümde oldukça önemli bir paya sahip olmuştur.

TOKİ, 2003 yılında gerçekleştirilen yasal düzenlemeler çerçevesinde, kentsel dönüşüm projelerinde de faaliyet göstermek üzere yetkilendirilmiştir. Toplu Konut İdaresi Kaynaklarının Kullanım Şekline İlişkin Yönetmelik kapsamında, TOKİ “gecekondu bölgelerinin dönüştürülmesi ve iyileştirilmesi amacıyla finansman sağlama”yı da yönetim kaynaklarının kullanılacağı alanlar arasına katmıştır. TOKİ 2003’ten bu yana belediyelerle işbirliği içinde yaşam alanları planlamaya ve çağdaş kentleşmeye yönelik kapsamlı bir politika izlemektedir. Belediyeler ile işbirliğine gidilerek kentsel yenileme projeleri başlatılmıştır.⁸

Ülkemizde her kent aynı kentsel dönüşüm sorunlarına sahip değildir. Her yörenin kendi sorunları ve bu sorunların çözümünde etkili olabilecek kaynakları mevcuttur. Yöresel kısıt ve kaynakların tespit edilmesi; bunlara bağlı yerel dönüşüm strateji ve politikalarının geliştirilmesi şarttır.⁹ Ülkemizdeki kent yerleşmeleri kentsel dönüşüm konusunda, Batı ile benzerlik göstermekle birlikte, oldukça önemli farklılıkları da barındırmaktadır. Söz konusu farklılıklar, Türkiye’nin yaşadığı ekonomik ve siyasal koşullarla birlikte, tarihi, toplumsal, kültürel yapısından kaynaklanmaktadır. Türk kentlerinin mekânsal yapısı ve dönüşüm süreçlerinin şekillenmesinde, bu dinamiklerin rolü büyüktür. Bu nedenle, Türkiye’nin ekonomik, siyasal, toplumsal, kültürel ve çevresel dinamiklerine uygun kentsel dönüşüm müdahalelerinin geliştirilmesi gereklidir.¹⁰ Ülkemizde Osmanlı döneminde yangın bölgelerinin yeniden inşası ile ilk örnekleri görülen kent yenileme uygulamalarını kültür ve tabiat varlıklarını koruma anlayışı içinde, kentsel sitlere yönelik çalışmalar izlemiş, günümüzde ise, yasa dışı ve yasadışı düşük kaliteli kentsel alanların yasallaştırılması ve daha sağlıklı hale getirilmesi, prestijli yeni merkezi iş alanları, fuar, alışveriş ve eğlence merkezleri, uluslararası tatil köyleri, golf sahaları gibi dönüşüm uygulamaları ile devam etmiştir. Son dönemlerde ise gecekondu, afet riski olan bölgeler gibi kentsel sorun alanlarının çözümüne yönelik uygulamaların kentsel dönüşüm projelerinde ön plana geçtiği görülmektedir.¹¹ Son zamanlarda ülkemizde her ne kadar gecekondu ve afet riski taşıyan bölgelerin yapımı önem kazansa da, yapılan yenileme çalışmalarında, kentin kimliğini yansıtan birtakım unsurların da inşa edilen yapılarda yer alması gerekliliğini vurgulamak yerinde olacaktır.

Tarihsel ve kültürel miras yerel olmakla birlikte ulusaldır ve aynı zamanda insanlığın ortak değerleri olduğundan evrenseldir. Kentlerin kimlikli gelişmesindeki en önemli koşul, tarihsel doku ve yapıların korunması olduğundan, bunun gözetilmesi de aynı gelişmelerin imar yetkilerini kullanan belediyelerin öncelikli ve kaçılmaz yükümlülükleri

⁸ TOKİ, <https://www.toki.gov.tr/>, erişim tarihi,20.04.2014.

⁹ Şişman, A., Kibaroglu, D., Dünyada ve Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Uygulamaları, 12.Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı, 11-15 Mayıs 2009, Ankara, s.8.

¹⁰ Akkar, Z.,M., Kentsel dönüşüm üzerine Batı’daki kavramlar, tanımlar, süreçler ve Türkiye, Planlama dergisi, Sayı:2, 2006, İstanbul, s.35.

¹¹ Genç, F.,N., Türkiye’de Kentsel Dönüşüm: Mevzuat ve Uygulamaların Genel Görünümü, Yönetim ve Ekonomi dergisi, Cilt:15, Sayı:1, 2008, Manisa, s.117.

arasındadır.¹² UNESCO Genel Konferansı tarafından 1972 yılında kabul edilen Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşmesi'ne göre kültürel miras; tarihi, estetik, arkeolojik, bilimsel, etnolojik ve antropolojik değere sahip alanlar, yapı grupları ve sit alanlarıdır. Aslına bakıldığında kültürel miras, sadece tarihi bir binayı ifade etmez. Aynı zamanda insanların değerlerini, kültürel birikimlerini ve bu birikimlerden ortaya çıkardıkları tüm gelenek, görenek, yaşam biçimi ve bu yaşamın deneyimleriyle oluşturdukları yapıtları da ifade eder. Helsinki'de 1975 yılının Temmuz ayında benimsenen Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Kongresi Sonuç Yasası'nca öngörülen kültürel alanda işbirliği ve alışverişi teşvik amacıyla *Amsterdam Bildirgesi* yayınlanmıştır. Kongrenin temel düşüncelerinden bazıları;

- Avrupa'nın mimarlık mirası, paha biçilmez kültürel değerinin yanı sıra, halklarına ortak tarihlerinin ve geleceklerinin bilincini aşılamaktadır. Bu nedenle yaşatılması çok önemlidir.
- Mimarlık mirası yalnız üstün nitelikli tek yapılan ve çevrelerini değil, tarihsel ve kültürel özelliği olan tüm kentsel ve kırsal alanları içerir.

şeklinde belirtilmiştir.¹³

Ülkemizin Dünya Miras Listesi'nde yer alan kültürel miras değerlerini bir kenara bırakırsak, son yıllarda kültürel değer taşıyan yapıtlarda önemli ölçüde iyileştirmeler ve restorasyon çalışmaları yapıldığını görebiliriz. Restorasyon ile yeniden hayat bulan mekânlar arasında bazı kurumlara ait binalar ile tarihi binalar da bulunmaktadır. Ankara Vilayet Konağı, Gaziantep Şahinbey Beyaz Han Kültür Merkezi, İstanbul Üsküdar Fatih mahkeme binası, İstanbul Denizcilik Müsteşarlığı Bölge Müdürlüğü hizmet binası, Elazığ Çarşı Mahallesi eski hükümet konağı gibi bazı binalar TOKİ'nin çalışmaları ile restore edilerek eski canlılığını kazanmıştır. TOKİ'nin çalışmalarında sadece idari binalar bulunmayıp, sivil mimari örneği, özel hukuka tabi gerçek ve tüzel kişilerin mülkiyetinde bulunan, korunması gerekli tescilli taşınmaz kültür varlıklarının bakımı, onarımı ve restorasyonu da bulunmaktadır. Söz konusu restorasyon çalışmaları için TOKİ, 2014 yılında kredi üst limitini 125 bin lira olarak belirlemiştir.

Bursa Mudanya Evleri, Ankara Beypazarı Evleri, Safranbolu Evleri, Amasya Yalı boyu Evleri, Bartın evleri restorasyon çalışmaları ile yenilenen ve kültürel turizme ev sahipliği yapan yerlerden sadece bir kaçıdır (Fotoğraf 1, Fotoğraf 2, Fotoğraf 3). Ancak bazen kentsel dönüşüm kapsamında tarihi değeri bilinmeden yapılan çalışmalar, belki de o yerleşmeye kimlik kazandıran kültürel değerleri yok edebiliyor. Örneğin 1920 yılından kalma Nevşehir'deki tarihi Rum evlerinin bir kısmı kentsel dönüşüm kapsamında yıkılırken, yapılan hatanın farkına varılarak yıkım durdurulmuştur.¹⁴ Buradaki ayrı bir

¹² Ekinci, O., Kültürel Miras, İmar ve Belediyelerimiz, Kent ve Planlama, İmge Kitabevi, 2007, Ankara, s.31-32.

¹³ Uluslararası, Anıtlar ve Sitler Konseyi, Türkiye Milli Komitesi <http://www.icomos.org.tr/>, erişim tarihi, 11.07.2014.

¹⁴ Hürriyet Gazetesi, <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/25828219.asp>, erişim tarihi: 10.06.2014.

problem de iki üç katlı tarihi evlerde yaşayan vatandaşların restorasyon sonunda TOKİ'nin yapmış olduğu 75, 85, 112 ve 137 m²'lik evlerde yaşamaya mecbur kalmalarıdır (Fotoğraf 4).

Fotoğraf 1. Bir Safranbolu evinin restorasyon öncesi ve sonrası görünümü.

Fotoğraf 2. Bursa'nın Mudanya ilçesine bağlı Zeytinbağı beldesindeki bir geleneksel evin restorasyon öncesi ve sonrası görünümü (Kaynak: <http://www.ilgazetesi.com.tr>, erişim tarihi: 01.05.2014).

Fotoğraf 3. Bartın’da geleneksel bir evin restorasyon öncesi ve sonrası görünümü.

Fotoğraf 4. Nevşehir’de koruma altına alınan tarihi Rum evlerinin restorasyon öncesi görüntüleri.

Safranbolu’da kültürel miras kaynaklı turizmin başlamasında, bazı faktörler öne çıkmıştır. Bunlardan ilki, miras niteliğindeki eserlerin çeşitli ve fazla oluşudur. Yine bu eserlerin önemli ölçüde korunmuş olması, çekicilikteki bir başka unsurdur. 1976’da TRT’de yayınlanan *Safranbolu’da Zaman* belgeseli, tanıtım ve koruma açısından hayli etki olmuş, bunu diğerleri takip etmiştir. Batı Karadeniz’in önemli bir turizm merkezi durumundaki Amasra’nın güzergâhta oluşu Safranbolu’nun turizmine katkı sağlamıştır.¹⁵

¹⁵ Özdemir, Ü., Safranbolu’nun Kültürel Miras Kaynakları ve Korunması, *Doğu Coğrafya Dergisi*, Sayı:26, 2011, Erzurum, s.132.

4.Erzurum Şehri'nde Kentsel Dönüşüm Çalışmalarında Kültürel Değerlerin Yeri

Her kentin kendine özgü bir mimari yapısı, yaşam tarzı, başka bir deyişle bir kimliği vardır. Kent kimliğinin temel değerlerini tarihsel ve kültürel birikim oluşturur. Kentin belleği ya da toplumsal bellek; mekân-zaman-anı-kimlik birlikteliğinden oluşmaktadır. Zaman içindeki toplumsal ve mekânsal değişimi yaşayanlar üzerinde bıraktığı toplu izlenimler kent kimliğini oluşturmaktadır.¹⁶ Kent kimliklerinin önemli belirleyicileri genelde yerleşimlerin tarihi dokuları içinden çıkmaktadır. Kaleler, eski saraylar ya da özgün, yöresel konut dokuları, geleneksel işlev alanları gibi. Kentlerin yerleşik alanları içinde kalan tarihsel dokular, iyi korunduğu ve kent içinde ve kent ile uyumlu bütünleşmeyi sürdürebildikleri ölçüde, kentsel çevrenin kalitesine önemli ölçüde katkı sağlarlar.¹⁷ Söz konusu tarihsel dokular ve geleneksel mimari örnekler o yerleşmenin önemli maddi kültürel değerleri arasında yer alır. Bu kültürel değerleri korumak, o kentin kimliğini geleceğe taşımak açısından son derece önemli bir husustur.

Çağımızda, özellikle küreselleşmenin mekâna yansımalarının göstergeleri olarak, farklı coğrafi ve ekonomik mekânlardaki kent parçalarının giderek birbirine benzeme sorunu yaşadığı gözlemlenmektedir.¹⁸ Bu durum kimi zaman müteahhitlerin kişisel mimari tasarımlarından, kimi zaman da TOKİ gibi devlet eliyle yapılan konutların, çoğu yerleşmede birbirine benzemesinden kaynaklanmaktadır. Bu ise yerleşmelerin monoton bir görüntüye girmesine sebep olmaktadır.

Erzurum Şehri kentsel yayılış alanı (Aziziye, Yakutiye, Palandöken merkez ilçeleri) yaklaşık olarak 7500 ha. alan kaplamaktadır. Bu alan içerisinde gerçekleştirilmesi düşünülen kentsel dönüşüm projeleri kapsamında 32.914 konut inşa edilmesi planlanmaktadır. Bu alanlar içerisinde şu ana kadar TOKİ tarafından gerçekleştirilen projelerde 3240 konut inşa edilmiş, 696 adet konut ise inşa halinde bulunmaktadır.¹⁹ Sınırları içerisinde en fazla gecekondulu alanını barındırması sebebiyle Yakutiye Belediyesi, Erzurum'da kentsel dönüşüm çalışmalarında oldukça önemli roller üstlenmiştir.²⁰ Bunların yanı sıra Erzurum'un kültürel değerleri içerisinde önemli yerlere sahip olan bazı yapıtlar da korunarak restore edilmiştir. Ancak çoğu yerleşmede o yerin kent kimliğini yansıtan öğeler koruma altına alınıp turizme kazandırılırken, Erzurum'un kent kimliğinde önemli bir yere sahip olan Erzurum Evleri ile ilgili yenileme çalışmaları henüz proje aşamasındadır. Geleneksel Erzurum Evleri dış görünüm olarak, genellikle tek veya katlı olup, kargir veya taş malzemeden inşa edilmişlerdir. Söz konusu evlerin Erzurum şehrinin coğrafi özelliklerinden ötürü, şehre özgü bir kimlik kazandırdığı söylenebilir (Fotoğraf 5).

¹⁶ Kiper, H., P., Küreselleşme Sürecinde Kentlerin Tarihsel-Kültürel Değerlerinin Korunması: Türkiye-Bodrum Örneği, Sosyal Araştırmalar Vakfı, 2006, İstanbul, s.25.

¹⁷ Yaymoğlu, P.E., Susar, A., F., Kent, Görsel Kimlik ve İletişim, Umuttepe Yayınları, 2008, Kocaeli, s.18.

¹⁸ Kiper, H., P., a.g.e, 2006, s.25.

¹⁹ TOKİ, <https://www.toki.gov.tr>, erişim tarihi, 10.07.2014.

²⁰ Kocaman,S., vd, Erzurum Kentinde Gecekondulu Önleme ve Kentsel Dönüşüm Çalışmaları, Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı:18, 2008, İstanbul, s.205.

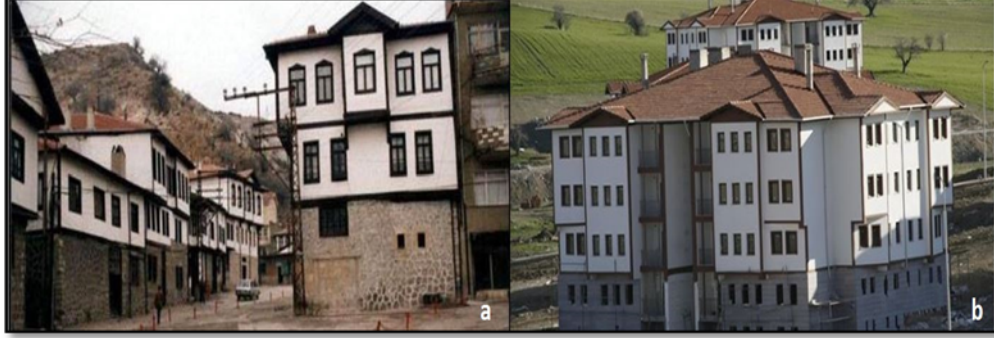

Fotoğraf 5. Geleneksel Erzurum Evleri mimarisinden örnekler.

Kentin fiziksel kimliği dendiğinde; doğal çevre ve doğal çevreye eklenmiş insan yapımı olan maddi öğeler anlaşılır. Kentin inşa edildiği ve geliştiği doğal çevre öğeleri; o kentte var olan tarihi ve kültürel kalıntılar, deniz, ırmak, göl, dağ, tepe ve benzerleridir. Kentin kültürel kimliği ise, o kentte yaşayanların oluşturduğu, yarattığı kültür tarafından biçimlenir. Kültür-insan yapısı üretimler açısından değerlendirildiğinde- kuşkusuz ekonomi, teknoloji, mimari gibi alanlardaki üretimleri de içerir. Sadece alışkanlıklar, tutumlar, adetler ve benzeri eğilimler değildir. İşte iki parçalı gibi duran kent kimliği, bir yandan doğa ve bu doğaya katkıdan oluşan fiziksel- görsel kimliği, diğer taraftan da daha çok insan yapısı öğelerden oluşan kültürel kimliği içerir.²¹

Erzurum'un kentsel yayılış alanı içerisinde projesi biten ve devam etmekte olan kentsel dönüşüm projelerine baktığımızda TOKİ'nin ve bazı özel firmaların, bu süreçte etkin rol oynadığı görülmektedir. Ancak daha önce örnekleri ile bahsedildiği üzere, bazı şehirlerde olduğu gibi dönüşüm projelerinde maddi kültürel öğelerinin etkisinin hissettirilemediği görülmektedir. Burada kastedilen husus, "Kentsel dönüşüm projelerinde neden Erzurum Evlerine benzeyen iki katlı binalar inşa edilmiyor?" sorusu değildir. Elbette kentsel alanların sınırlılığı, gecekonduların ıslahı çok katlı binaların yapımını zorunlu kılmaktadır. Ancak bu binaların dış cephelerinde, Erzurum Evleri'nin dış görünümünü andıran desen, figür ve renkler uyarlanabilir. Söz konusu uygulamalar Ankara ili Beypazarı ilçesinde TOKİ tarafından yapılmış ve kent kimliği açısından oldukça başarılı bir çalışma olmuştur (Fotoğraf 6). Dolayısıyla burada belirtmek istenen asıl husus "TOKİ veya başka bir özel firma tarafından yapılan kentsel dönüşüm projelerinde, neden kent kimliği korunmuyor?" sorusudur. Bu bağlamda Erzurum kentsel yayılış alanı içerisinde, kentin fiziksel ve kültürel kimliğini yansıtan Erzurum evleri ve bazı tarihi unsurları değerlendirmek yerinde olacaktır.

²¹ Yayınoglu, P.E., Susar, A., F., 2008, a.g.e., s.19

Fotoğraf 6. Ankara'nın Beypazarı ilçesinde geleneksel mimari ile yapılan Beypazarı Evleri (Fotoğraf a), TOKİ tarafından yapılan konut projelerine uyarlanarak oldukça olumlu sonuçlar alınmıştır (Fotoğraf b) (Kaynak: http://www.ntvmsnbc.com/id/25173089_erisim tarihi 10.08.2014).

Erzurum'un kent kimliğinin önemli fiziksel ve kültürel değerlerinin coğrafi dağılışına baktığımızda, önemli bir kısmının Yakutiye ilçesi sınırlarında yer aldığı görülmektedir. Kentin kimliğinde önemli bir yere sahip olan Çifte Minareli Medrese, Yakutiye Medresesi, Ulu Cami ve Lala Paşa Camii gibi yapıtlar Yakutiye ilçesi sınırlarında yer almaktadır. Bu unsurlar kentte yer alan bazı kurum ve kuruluşların logolarına da yansımıştır. Atatürk Üniversitesi'nin logosu, kentin mimarisinde önemli bir yere sahip olan ve Yakutiye Medresesi'nin dış cephesinde bulunan Anadolu Selçuklu Devleti'ni temsil eden çift başlı kartal iken, Erzurum Büyükşehir Belediyesi'nin logosu ise Anadolu Selçuklu Sultanı I.Alaeddin Keykubad 'ın kızı Hüdevant hatun tarafından yaptırılan ve kentin önemli derecede turist çeken bir mekânı olan Çifte Minareli Medrese'dir. Çifte Minareli Medrese, aynı zamanda Erzurum'da düzenlenen 2011 UNIVERSIADE (25. Dünya Üniversitelerarası Kış Oyunları)'ın da logosu idi. Dolayısıyla, Erzurum'un yabancı toplumlara tanıtımında bile kullanılan sembolleştirilmiş bu yapıtların, kent kimliğindeki yeri daha iyi anlaşılacaktır. Bunların yanı sıra Geleneksel Erzurum Evleri'nin de kent kimliğinde önemli bir yere sahip olduğunu söyleyebiliriz. Geleneksel Erzurum evlerine baktığımızda ayakta kalan en canlı örneklerinden birkaçı olarak *Hanağası Evi*, *Zırnıklı Vehbi Bey Evi* karşımıza çıkmaktadır.²² Söz konusu evler dışında pek çok geleneksel ev kentsel koruma kapsamına alınarak restore edilip, kent kimliğinin öğeleri olmaları açısından daha uzun ömürlü hale getirilebilirler. Geleneksel Erzurum evlerinin bulunduğu alanlar restore edilip tarihi bir sokak haline dönüştürülebilir. Erzurum Kalesi'nin kuzey ve güneyindeki sokaklarda bulunan geleneksel evlerde bu uygulama gerçekleştirilebilir. İzmir'in Ödemiş ilçesine bağlı Birgi beldesinde olduğu gibi, *Sokak Sağıklaştırma Projeleri* ile *Müze Ev*²³ gibi projeler gerçekleştirilerek sokaklar yenilenebilir. Böyle bir uygulamanın gerçekleştirilmesi ile

²² Gök, Y., Kayserili, A., Geleneksel Erzurum Evlerinin Kültürel Coğrafya Perspektifinden İncelenmesi, Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı: 30, 2013,Erzurum, s.206.

²³ Özcan, K., Tarihi Kentlerde Kültürel Mirasın Korunması Birgi Deneyimi, Milli Folklor Dergisi, Cilt:12, Sayı:98, 2013, Ankara, s.54.

birlikte, kültürel değerlerine daha bağlı bir kent kimliği ile Erzurum şehri, geleceğe daha fazla ışık tutacaktır.

Kültürel miras değerlerinin korunması hususunda tartışılması gereken bir diğer konu ise TOKİ'nin yapmış olduğu konutların kent silüetine yaptığı etkidir. TOKİ'nin yapmış olduğu apartman tarzı yapıların çoğu yerleşmede, birbirine benzerlik gösterdiği ve kentsel dokuyu olumsuz etkilediği²⁴ görülmektedir (Fotoğraf 7). Bunun yanı sıra TOKİ'nin yapmış olduğu konut alanlarında kentsel yaşam için sunulması gereken sosyal donatı alanlarının her yerde tam olarak sunulamayışı da bir başka sorundur.²⁵

Fotoğraf 7. Erzurum'da (Fotoğraf a), Şanlıurfa'da (Fotoğraf b) ve Sivas'ta (Fotoğraf c) yapılan TOKİ konutlarından görünüm. Her şehrin kendine özgü bir kimliği olsa da TOKİ tarafından yapılan konutlar ve yeni yerleşim bölgeleri mimari tarzı nedeniyle birbirine çok benzemektedir (Kaynak: <http://www.toki.gov.tr/uygulama/index.html>, erişim tarihi, 10.08.2014)

Bu durum ise yerleşmelerin kimliğini yansıtmayan ve birbirine benzeyen yerleşmeleri oluşturan bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak az önce bahsedildiği gibi Ankara'nın Beypazarı ilçesindeki gibi kültürel değerleri ön plana koyan olumlu örnekler de mevcuttur. Bu tür projelerin artması ile geleneksel mimari ve kültürel değerler kuşkusuz daha yaşatılabilir bir hale gelecektir. Ayrıca gecekondu mahallelerinin yıkılarak yerlerine TOKİ tarafından planlı apartmanların inşa edilmesi, buralarda oturan insanların apartman kültürüne, dolayısıyla kentli olma kültürüne önemli katkılar yapacağı kanaatindeyiz. Fakat söz konusu apartmanların yörenin jeolojik yapısı dikkate alınarak inşa edilmesi ve kat sayısının da buna göre belirlenmesi son derece önemli bir husustur.

²⁴ Gür, M., Dostoğlu, N., Bursa'daki Alt ve Orta Gelire Yönelik TOKİ Konutlarında Memnuniyet Araştırması, Uludağ Üniv., Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi, Cilt:15, Sayı:2, 2010, Bursa, s.140.

²⁵ Karasu, M.A., Gültekin, N., TOKİ Konutlarının Müşteri Memnuniyeti Açısından Değerlendirilmesi; Şanlıurfa İlinde Bir Uygulama, Marmara Üniv., İ.İ.B.Dergisi, Cilt:33,Sayı:2, 2012, İstanbul, s.401.

Özellikle Erzincan Ovası gibi birinci derece deprem bölgesinde bulunan yerlerde bu konuda daha hassas davranılmalıdır.²⁶ Erzurum ve çevresinde de aynı durum söz konusudur. Erzurum ve çevresi oldukça fazla yıkıcı depremleri yaşamakla birlikte, mikro sismik sarsıntılar da hemen her yıl şehirde hissedilmektedir.²⁷ Bu durum ise ciddi sıkıntılar oluşturabilmektedir.²⁸

Kentsel alanın özgün niteliğine zarar veren aykırı tüm oluşumların ayıklanması işi uygulamada zor olup, ancak alt ölçeklerde başarıya ulaşabilen bir rehabilitasyon sürecidir.²⁹ Kentsel dönüşüm projelerinde dikkat edilmesi gereken bir diğer husus da kent silüetinde önemli yerlere sahip olan yapıların çevresinde bulunan ve kent kimliğine hiçbir katkısı olmayan yıkık dökük binaların yıkılarak, yapının görselliği ortaya çıkarılmalıdır. Bu sayede kent, tarihi unsurları ile adeta bir açık hava müzesine dönüşecektir. Erzurum’da bu anlamda yapılan bazı çalışmalar mevcuttur. Yakutiye Medresesi ve Lala Paşa Camisi’ni kaplayan alan düzenlenerek tarihi yapıların daha görünür olması sağlanmış ve insanların toplanma alanı olarak da kullanılabilen bir meydan hâline getirilmiştir. Aynı çalışma Narmanlı Camii ve yakın çevresinde uygulanarak kentte etkili olan mimari tarzın daha belirgin olarak algılanması sağlanmıştır. Günümüzde Boyahane Camii ve Hamamı ile yakın çevresi plansız kentleşmenin ürünü olan biçimsiz yapılardan temizlenerek, tarihi görünümüne ve yeni bir peyzaja sahip olması için gerekli çalışmalar devam etmektedir. Çifte Minareli Medrese,³⁰ Üç Kümbetler ve Erzurum Kalesi çevresindeki çalışmalar ise devam etmektedir. Bu amaçla Yakutiye Belediyesi tarafından gerçekleştirilecek olan *Üç Kümbetler çevresinin yenileme ve sağlıklılaştırma ile cazibe merkezine dönüştürülmesi projesi* kapsamında, üç kümbetler çevresinde bulunan gecekondular ve metruk binaların kaldırılması, mülkiyetlerin kamulaştırılması, bu sayede bünyesinde bulundurduğu 25 adet tescilli, 15 adet tescil gerektiren tarihi eser ve yapıyı ortaya çıkarmak, restore etmek, çevre ve peyzaj düzenlemeleri yapmak, geleneksel yapı niteliği taşıyan yapıları restore ederek el sanatları atölyesi ve butik otellere ve alanın prestij ve cazibe merkezine dönüştürülmesi amaçlanmaktadır.³¹ Bunun yanı sıra Erzurum Kalesi ve yakın çevresi 1.Derece Arkeolojik sit alanı olarak koruma altına alınmıştır.³² Yine geçmişte Erzurum’a giriş-çıkışların kontrol edildiği, belediye gelirlerinin toplanmasında önemli bir yere sahip olan, şehrin dört

²⁶ Koca, H., Karadeniz, V., Erzincan Ovasında TOKİ Uygulamaları ve Kentleşme Üzerindeki Etkileri, Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı:31, 2014, Erzurum, s.123.

²⁷ Doğanay, H., Erzurum’un Kentsel Fonksiyonları ve Başlıca Planlama Sorunları. Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü (Doçentlik Tezi), 1983, Erzurum, s.13-14.

²⁸ Yazıcı, H., Özdemir, Ü., Sever, R., Yıldızkent (Erzurum-Yenişehir) Şehirsel Alanı ve Başlıca Sorunları, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı:35, 2000, İstanbul, s.131.

²⁹ Özden, P., P., Kentsel Yenileme, İmge Kitabevi, 2008, İstanbul, s.180.

³⁰ Çifte Minareli Medrese ve Yakutiye Medresesi, Türkiye Dünya Mirası Geçici Listesinde yer almaktadırlar. Anadolu Selçuklu Medreseleri kapsamında, Erzurum, Sivas, Kayseri, Konya ve Kırşehir’de bulunan bazı medreselerle birlikte 15.04.2014 tarihinde listeye dâhil edilmiştir (Kaynak: <http://www.icomos.org.tr/?Sayfa=TurkiyeAL&dil=tr>, erişim tarihi, 12.08.2014, <http://whc.unesco.org/en/tentativelists/state=tr>, erişim tarihi, 12.08.2014)

³¹ Yakutiye Belediyesi.

³² Atabeyoğlu, Ö., Turgut, H., Yeşil, P., Yılmaz, H., Tarihi Bir Kentin Değişimi: Erzurum Kenti, İTÜ Mimarlık, Planlama ve Tasarım Dergisi, Cilt:8, Sayı:1, 2009, İstanbul, s.44.

tarafında bulunan İstanbul, Harput, Kars ve Kavak Kapıları, şehirde önemli bir yere sahiptir.³³ Bunlardan İstanbul Kapı, Yakutiye Belediyesi tarafından restore edilerek tekrar tarihi görünümüne kazandırılmıştır. Aynı uygulamanın Harput ve Kavak Kapı'ya uygulanması ile mekânsal açıdan bu yerler tarihi değerlerini bulacaklardır. Bu sayede kent, bir kültürün yansıması olarak ve tarihte yaşamış belli bir kitlenin, yaşam şekillerini, düşünme tarzını, ekonomik durumunu istek ve ihtiyaçlarını sunan bir peyzajı (landspace) ortaya çıkaracaktır.³⁴ Bu çalışmaların bitmesiyle birlikte kente kimlik kazandıran tarihi ve kültürel olguların önemli bir kısmı daha belirgin olacak ve Erzurum'un sadece bir kış turizm merkezlerinden biri olduğu olgusu değişerek, aynı zamanda kültürel turizm merkezlerinden biri olduğu da bilinecektir.

Sonuç ve Öneriler

Erzurum şehrinde uygulanan ve devam etmekte olan kentsel dönüşüm projeleri değerlendirildiğinde, konut projelerinin kültürel değerleri yansıtmadığı ve kentsel silüete tarihi anlamda herhangi bir değer katmadığı görülmüştür. Ancak kentte hâkim olan ve kentin kimliğini yansıtan mimari yapıların önemli bir kısmında ise kayda değer bir çalışma gözlenmiştir.

Gerek kentin fiziksel unsurlarındaki görünümün estetiği bakımından, gerekse tarihi ve kültürel değerleri gelecek nesillere taşımak bakımından, kent içerisinde bulunan geleneksel Erzurum evlerinin restore edilip *Erzurum Evleri Sokağı* olarak yeniden düzenlenmesi, kent kimliği açısından son derece önemli görülmektedir. Bu amaçla Erzurum Kalesi ve yakın çevresindeki dar sokakların, özellikle Bat Pazarı'nın bulunduğu Eski Bat Pazarı caddesi ile geleneksel Erzurum evlerinin sayıca fazla olduğu Sadrettin Konevi (Küme) Sokak projeler kapsamında restore edilerek kent turizmine katkı yapması sağlanabilir. Restore edilen konutlar belediye veya özel girişimciler tarafından işletmelere dönüştürülüp, yöresel ürünlerin pazarlandığı küçük ticarethanelere veya yöresel yemeklerin sunulduğu lokantalara dönüştürülebilir.

Kent kimliğini kazandıran unsurlar arasında bulunan Çifte Minareli Medrese, Üç Kümbetler, Erzurum Kalesi gibi eserlerin koruma ve yenileme çalışmaları bitirildiğinde kent, kültürel değerler açısından daha zengin bir görünüme kavuşacaktır. Çalışmada bahsi geçen geleneksel Erzurum evleri ile ilgili rehabilitasyon projelerinin veya ülkemizde pek çok yerleşmede (Beypazarı Evleri, Amasya Yalı Boyu Evleri, Safranbolu Evleri, vb.gibi) uygulanan ve olumlu sonuçlar veren projelere benzer uygulamaların da gerçekleştirilmesi kaçınılmazdır. Söz konusu uygulamalar Beypazarı'nda olduğu gibi TOKİ veya yerel yönetimler tarafından gerçekleştirilebilir.

Kentsel alanlarda kentsel dönüşümler, yenilemeler yaparken mutlaka o kentin kimliği korunarak hareket edilmelidir. Aksi takdirde gelecekte ülkemizdeki yerleşmeler, kimliksiz ve birbirine benzeyen yapılar olmaktan öteye geçemeyecektir.

³³ Küçükkuşurlu, M., Erzurum Belediyesi Tarihi 1, Dergah Yayınları, 2008, İstanbul, s.212.

³⁴ Arı, Y., Amerikan Kültürel Coğrafyasında Peyzaj Kavramı, Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı:13, 2005, Konya, s.318.

KAYNAKÇA

- Akkar, Z.,M., Kentsel Dönüşüm Üzerine Batı'daki Kavramlar, Tanımlar, Süreçler ve Türkiye, Planlama Dergisi, Sayı:2, 2006, İstanbul.
- Arı, Y., Amerikan Kültürel Coğrafyasında Peyzaj Kavramı, Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı:13, 2005, Konya, s.311-340.
- Atabeyoğlu, Ö., Turgut, H., Yeşil, P., Yılmaz, H., Tarihi Bir Kentin Değişimi: Erzurum Kenti, İTÜ Mimarlık, Planlama ve Tasarım Dergisi, Cilt:8, Sayı:1, 2009, İstanbul, s.41-53.
- Doğanay, H., Erzurum'un Kentsel Fonksiyonları ve Başlıca Planlama Sorunları. Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü (Doçentlik Tezi), 1983, Erzurum.
- Ekinci, O., Kültürel Miras, İmar ve Belediyelerimiz, Kent ve Planlama, İmge Kitabevi, 2007, Ankara, s.31-45.
- Genç, F.,N., Türkiye'de Kentsel Dönüşüm: Mevzuat ve Uygulamaların Genel Görünümü, Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Cilt:15, Sayı:1, 2008, Manisa, s.115-130.
- Gök, Y., Kayserili, A., Geleneksel Erzurum Evlerinin Kültürel Coğrafya Perspektifinden İncelenmesi, Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı: 30, 2013, Erzurum, s.175-216.
- Gür, M., Dostoğlu, N., Bursa'daki Alt ve Orta Gelire Yönelik TOKİ Konutlarında Memnuniyet Araştırması, Uludağ Üniv., Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi, Cilt:15, Sayı:2, 2010, Bursa, s.139-153.
- Karakurt Tosun E.,(Editör), 21 Yüzyıl Kentleri, Ekin Basım Yayın, 2010, Bursa.
- Karasu, M.A., Gültekin, N., TOKİ Konutlarının Müşteri Memnuniyeti Açısından Değerlendirilmesi; Şanlıurfa İlinde Bir Uygulama, Marmara Üniv., İ.İ.B.Dergisi, Cilt: 33, Sayı: 2, 2012, İstanbul, s.383-404.
- Kayserili, A., Erzurum Şehri'nin Kültürel Coğrafyası, Atatürk Üniversitesi Yayınları No:1036, 2014, Erzurum.
- Kiper, H., P., Küreselleşme Sürecinde Kentlerin Tarihsel-Kültürel Değerlerinin Korunması: Türkiye-Bodrum Örneği, Sosyal Araştırmalar Vakfı, 2006, İstanbul.
- Koca, H., Karadeniz, V., Erzincan Ovasında TOKİ Uygulamaları ve Kentleşme Üzerindeki Etkileri, Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı:31, 2014, Erzurum, s.101-128.
- Kocaman,S., Zaman, S., Kara, F., Keçeli, A., Erzurum Kentinde Gecekondu Önleme ve Kentsel Dönüşüm Çalışmaları, Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı:18, 2008, İstanbul, s.179-210.
- Küçükkuşurlu, M., Erzurum Belediyesi Tarihi 1, Dergah Yayınları, 2008, İstanbul.
- Levy,J.M., Contemporary Urban Planning, Prentice Hall, Englewood Cliffs, New Jersey.

- Özcan, K., Tarihi Kentlerde Kültürel Mirasın Korunması Birgi Deneyimi, Milli Folklor Dergisi, Cilt:12, Sayı:98, 2013, Ankara, s.46-58.
- Özdemir, Ü., Safranbolu'nun Kültürel Miras Kaynakları ve Korunması, Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı:26, 2011, Erzurum, s.129-141.
- Özden,P.,P., Kentsel Yenileme, İmge Kitabevi, 2008, İstanbul.
- Roberts, P., The Evolution, Definition and Purpose of Urban Regeneration. P.,Roberts ve H.,Sykes, (Ed.), Urban Regeneration a Handbook. London: SAGE Publications, 2000, New Delhi, s.9-36.
- Şişman, A., Kibaroglu, D., Dünyada ve Türkiye'de Kentsel Dönüşüm Uygulamaları, 12.Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı, 11-15 Mayıs 2009, Ankara.
- Tozlu, S., Küçükuşurlu, M., Erzurum Evleri, Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Dergisi, Sayı: 20, 2002,Erzurum.
- Ülger, N.E.,Türkiye'de Arsa Düzenlemeleri ve Kentsel Dönüşüm, Nobel Yayın Dağıtım, 2010, Ankara.
- Yaymoğlu, P.E., Susar, A., F., Kent, Görsel Kimlik ve İletişim, Umuttepe Yayınları, 2008, Kocaeli.
- Yazıcı, H., Özdemir, Ü., Sever, R., Yıldızkent (Erzurum-Yenişehir) Şehirsel Alanı ve Başlıca Sorunları, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı:35, 2000, İstanbul, s.123-138.

İNTERNET KAYNAKLARI

- E-kanun, <http://www.ekanun.net/5747-sayili-kanun/index.html>, erişim tarihi, 20.02.2014.
- TOKİ, <https://www.toki.gov.tr/>, erişim tarihi,15.03.2014.
- İl Gazetesi: <http://www.ilgazetesi.com.tr/2012/01/08/toki-tarihi-eserlerin-restorasyonu-icin-7-yilda-28-5-milyon-tl-kredi-verdi/0114793/>, erişim tarihi, 01.05.2014.
- Hürriyet Gazetesi, <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/25828219.asp>, erişim tarihi: 10.06.2014.
- UNESCO, <http://whc.unesco.org/en/tentativelists/state=tr>, erişim tarihi: 12.08.2014.
- Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi, Türkiye Milli Komitesi, <http://www.icomos.org.tr/?Sayfa=TurkiyeAL&dil=tr>, erişim tarihi: 12.08.2014.
- Yakutiye Belediyesi, <http://www.yakutiye.bel.tr>, erişim tarihi: 12.08.2014.
- TBMM Kanunlar, http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc065/kanunmgkc065/kanunmgkc06502658.pdf, erişim tarihi, 01,10,2014.